

Hozzáadta: BOÉR HUNOR

Kulcsszavak: Németországban, 1935; a magyar elitek vélekedése

Kulcsszavak: Németország; szlovákiai magyarok; Romániában, 1935; a magyar elitek vélekedése

Nobiuni cheie: Lăszlő Németh: Maghiari în România. 1935: criza elitelor maghiare

Keywords: Hungarians in Romania, 1935; the crisis of the Hungarian elite

A két vil  gh  bor   k   tzi romániai   tirajzok, akárcsak m  js eur  pai t  jjakat f   rk  sz   testvéreik, ki  tkeres  s dokumentumai, k      nlegess  g  ket az adja, hogy az   j Rom  nia területén három korábbi t   rt  neti modell   r  vonalai is jelen voltak. A magyar nemzetfejl  d  s egyik alternatívája   s pillére     kisebbik haza  .    nszervez  se amely kit zavart, kinek a bizakod  shoz ny   tott ideológiát, ott s   t  tlett a nemzetfejl  d  sb  l kimaradt-kiszorult moldvai       pi magyarok   helyzete, illetve az újabb Kárpátokon t  li, els  sorban sz  kely kiv  ndor  s, r  szben asszimiláció futó pillantást vetünk az   tirajzok és a témájukban rokon írások műfaji-tartalmi, illetve szerzők szerinti szóródású egy olyan csoportjukra    sszpontos  tunk, amely nemcsak a v  jolt politikai indítékot és a belőle k   vetkez   k   zvetlen k   z  leti-politikai cselekvést vállalta nyíltan, de szellemi kísérletként a valósággal való olyan mélyebb, kegyetlen szembenézést is, amely a hivatalos magyar politikának t   bb, mint k  nos volt csonkaországban   s utódállamban egy  rint. Mind a t   rt  nelmi pillanat és a fejlemények, mind pedig a részvevők ok  jn, ez a kiemelt csoport óhatatlanul N  meth L  szl   k 1935-  s romániai   t  j  hoz,   tibesz  mol  khoz vagy éppen személyükhöz és a hozzájuk   ll  skhoz kapcsolódik.

Működésük nem az árdekes, mit láttak a Romániájár tudás-át magyarországiak. Láthatnak személynéi forszokot, kázzalisságisárelmeket, kulturális ártákságet, a győztesek ilyen vagy olyan arcát, de mindezt ányirodalom, politika- vagy tudománytártáneti táma. A kárdás az, hogy miért akartak látni, és ez milyen kázzve kávetkezményekkel járt a táig ártelemben vett, ágy a politikai gondolkodást is felálló magyar kultúra szempontjából: kárt ávtized vonatkozás irodalma regényes, ájm hiteles helyzetábrázolás feldolgozástá<1> publicisztikai pamfletig<2>, tudományegyetemek statisztikai adatsorokat és ártákelésáket kázzló kátteteitől<3> szerelmes fáldrajz és sárt irodalom keverákáig terjed.<4> A behatárolást átfedések nehezítik, a szerzők gyakran menekült vagy kitelepedett erélyiek,<5> de akár odahaza maradtak, akik áppen ezért nevüket sem feltátnél vállalják.<6> Az árománia támaájá á-rások másrászt, ha Erdélyben száletnek is, lehet, hogy magyarországi piacra.<7> A csonkaországiak á kisebbságiek kázzátti káálánbságtátel megkérülhetetlen, mert viszonyuk asszimetrikus. A kisebbságinek az a gonc hogy valásága nem vagy csak torzulva jut el a megmaradt orszáig kázzváleményáchez, amelyről segátságet remél, ottani kázzgondolkodásá pedig az, hogy a kisebbság valásága idegen tőle. Hasonlász asszimétráit mutat a hivatalos

politika. Az az attól káláltnbálzöörtelmisági kásörletek, előbbinek sályosabbak a kávetkezményei, ugyanakkor hajlamosabb hatalmi kárdáskát kezelni a kritikát. <8> Ahol a szátörtés feltételeit ilyen aránytalanul, tább szinten befolyásolja a politikum, ott természetesen, hogy felátörkelődik az olyan pillanat, amely kázás nyilvánosságot és ágyfákszt kápest teremteni a kázárdekű gondolkozásnak.

Romániai utasok, 1935

1935. káső nyarán Námeth Lászlá, Keresztury Dezső, Boldizsár Iván és Szabó Zoltán tanulmányutat tesz Románia. A beszámoló k nyomán kirobbaná vita száleskárú és elházaá. <9> A feszes tempájú á első hetében a Dunán ákező vendégek a román ákirálysággal ismerkednek, főleg Bukaresttel. Szabó Zoltán nem is jár át Erdélybe, a tengerparton marad el, hogy onnan Isztambulba utazzon. A második hát az erdélyi utazás, Brassáké. Szákelyfaldaé. Ásradnaé. Kolozsváré. Kalotaszegé. Nagyvárád vonalon. Hazatérve előbb Boldizsár Iván, második Trianonja, Napkelet, 1935. nov. 2.), és Budapesten Herczeg Ferenc (a Pesti Hárlapban), Kolozsvár Lászlá Dezső (a Pájsztortúz) és Jancsá Bála (az Erdélyi Fiatalok) már ezt lereagálják áv vágáig. Ezután jelenik meg a Magyarok Romániában. Námeth Lászlá Álmánye apokaliptikusra sikerült, pusztulással és beteg kisebbségi kázárzettel szembesül, á-tátele: Erdély vizsga volt, amelyen a magyarság elbukott. Az indulatok elszabadulnak, az á-rá ellen mág bünvádi eljárást is kezdeményeznek, nemzetgyalással vágdolvá, de Kozma Miklós, a vele rokonszenvező belügyminiszter kázbelá. A kialakuló vita zámában 1936-os á-rásainak száma hatvanon felüli. Keresztury 1937 őszén ártákel, ez a Magyarok Romániában egybevetése Námeth Sanmá napiájával, de ugyan 1976-ban is emlékezik (Utazás kázben, Tiszatáj, 1976/5), Boldizsár pedig 1986-ban tá vissza a táamára (Utazás Regátban és Erdélyben 1935-ben, Kortárs, 1986/6, 7). A vita ásszegzésát Monostori Imre vágzi el. <10> Boldizsár, á-ja Monostori, a második Trianont magában az áta eltelt 15 ávben láítja. Erdélyben az Országos Magyar Pártnak számos mentsége lehet, de tány, hogy nem ismeri el ággá a valás helyzetet, az alternatív cselekvést pedig lebóná-tja. A táma aktuális, 1935-é. 36-ban káláltnál sen kiáleződik a rossz magyaré. román viszony, a magyar kisebbség helyzete valában tragikus. A román atrocitások ellenében vajmi keveset segá-thet a magyarországi sajtóviszhang. <11> A diagnózis, amelyet Námeth Lászlá a vita során <12> pontokba rendez, vág: Erdély romlása, naoka elsősorban az anyaorszáig, mert 16 áv alatt sem tudott olyanná válni, hogy fel lehessen ázni rá, és ezzel bájrerkálcsi tartalékot biztosítani a magyar kisebbségeknek. Másodsorban az erdélyi magyarság vezetői általában, mert anyaországi beteg kázszellem fenntartásával tartják fenn ott magukat a náp felett. A románok csak harmadsorban, nem mert vátlenek, hanem mert egy nemzet ásszeroppanásában az idegen mindig csak másod-harmadsorban lehet hibás. Miért nem szervezett páldájul az erdélyi magyar vezetőség a gazdasági autonómiahoz szövetkezeteiket? A tanulmány vitája, idázzá k ára Monostorit, mályságekig megrázza a magyarországi és az erdélyi magyar káz kázvetve hozzájárul a Vársárhelyi Találkozához is, ahol tábbek kázáltt azt mondják ki, hogy a kázárp-eurápai magyarság nyelvi és kultúrkázsságet kápez, s ennek a romániai magyarság is ráse. De az 1937-es, nápfront indátatásá Vársárhelyi Találkozása is egyszeri seregszemle, amelynek igazából nincs folytatása. A tanulmány tábből szált.

A Magyarok Romániában Tanubál és a Sorskárdásekből kihagyott 16. fejezete, amelyet Nagy Pál kázál a 2001-es marosvársárhelyi válogatásban, szágyenről vall, saját elvakult práfátasággal valás szembesülásról, illáziákkal valásáimolásról. Veres Páter 1944-es megájtása: kicsit minek is kellett annyi ázhivatásé. és málgátté hivatás-gög. káláltnben a románok helyből ágy reagálták le, figyelmeztet Monostori, az Alexandru Olteanu á-rtámtatásban is ott a Duna-gondolatot áézkázmondásos magyar megalomániánaké. tekintő kitát. Bajcsy-Zsilinszky Endre 1936. februári vitacikkában ugyancsak kemány dolgokat mond ki. Nem megengedhető, mondja, bármennyire ká-vájatos, a magyaré. román kázzeledát a romániai magyar kisebbség megkeráláásevel kezdeni, másrészt ágy egyáltalán felelőtlenül utábbi száimlájára cselekedni. Vagyis nem elág pusztán a revizionista felelőtlenággel csá-njájban bánni. Másrészt már Jancsá korai reakciája jelzi: ok valában a kisebbségi magyarságot szeretnék volna Námethel megismertetni, kári is töle a perárafelvátelt. Tamási Áron a sáttát felhöt rája fel, amely magyarországi egyes tátrekváseinek kudarc miatt szállta meg a Romániába indulá á-rá, Keresztury pedig ágy fogalmaz 1976-ban, hogy Námeth átirajzaiban nem átikalauzt, hanem egy kíváteles lálek belső drámáját árdemes keresni, áéza maga problémá hordozta mág utazásunk szánterein is; igazából csak azt vette tudomásul, amire valamikáppen feláaszál. De amivel szembesá-tette az átkázben láttakat: egy korszak és egy nemzedék legjava magyarjainak neház problematikája volt. Námeth Lászlá nyilván egászen más áordekelte, mint vendégfogadáit, és ez kisebbségi magyar szempontból tá mint tanulságos. Erdélyben tulajdonkáppen eltárá-tette ottani cálljátál a tanulmányutat, és kávetkeztetéságe a felelősságában ájrulkodá. Nem a Duna-gondolatot adta fel benne, á-ja itt visszatekintve indulatokat kavará tanulmányára, hanem a magyarságot kánpadra voná akkori román társadalmat. A kergetett és elveszá-tett illáziák téhát valában a dunaválgyi tejtéstváriság gondolata kálrál keresendők, amely kápválság-kárdáskát magyará-válság kiváltotta kompenzá-v keresés. Amihez a szociális probléma is inkább áézkázás ágyáé-esz illetve árágy, a megoldás keresésének igazi iránya pedig az elit kárdáseához vezet. Maradjunk egyelőre Szabó Zoltán ásszegzésánál. A tengerparton elszakadá átitárs már Boldizsár Iván cikkével párhuzamosan kázáltt pár epizód emléket a tanulmányátrál (Ahol a nápi kultúra mág nem emlék, Ás Kor, 1935. nov. 15.). Ugyanő a prágai Ás Szellemtér vissza a táamára, <13> az eurápai tájakon magunkat kereső magyar utazákat veszi száimba. A legkánzább és legkeserűbb tapasztalat kázálálk, á-ja Szabó Zoltán, akitől az apokaliptikus jelzőt is kálcsátnálztálk, a Námeth Lászlá, az erdélyi magyarság áordekében, az erdélyi magyarság elmarasztalásával. Legfontosabb tanulsága pedig a Duna-gondolattal valás leszáimolása, ágy a magyarság értartalákai, mint a szomszódokkal valás jázan és alapó megegyezés tekintetében. Gondoljuk tovább, egyáltalán kázás nevezőre volt-e hozható az utazás kát cálla, az áromániai (a kázárp- és kelet-eurápai kisnemzetek kázáltti kázzeledáseá), illetve az erdélyi (a magyar kisebbség megismerése)? Námeth bizonyára őszintén gondolta utábbit is, de az első cáll áordekében valás mozgásá-tás bels

gy⁴m¹lcse lassabban ⁰rő. Az essz⁰ekben egyetemesebb ⁰rt⁰kek vil¹g¹ba integr¹lt ¹r¹ks⁰g pedig az uralom k helyett rokonszenvesen a lehets⁰gek magasabb szint⁰be ford¹-tja a ⁰žkult⁰rf¹l⁰nyâ⁰ gondolat¹it, ¹-gy v⁰dekez⁰ nyugodtabb m⁰lt³s¹g¹gal szerveződ⁰ k¹z¹ss⁰gi identit¹is eszk¹ze ⁰s bels⁰ ereje lesz. Mindezt azonban tal¹in ⁰p¹t⁰m¹jjukat ⁰rint⁰ p¹rhuzamos vita tudatos¹-tja a legink¹bb, a f³kusz¹lt f⁰ny ereje nagyobb.

Keresők ⁰s megkeresettek

Boldizs¹ir szerint az 1935-¹s utat J³zsef Attila csehszlov¹ki diplomata bar¹tja, Anton Straka kezdem⁰nyezi, Balt¹ Moise budapesti rom¹in kult⁰rattas⁰ seg¹-ts⁰g⁰vel, a fiatal magyar szociogr¹fusoknak. Eredetileg 20-30 f⁰s kutat³csoportban gondolkoznak (a n⁰p mozgalom jelent⁰s alakja Kov¹cs Imre pl. egyetemi vizsg¹ik miatt marad le), ⁰s k¹vetkező ⁰vre Csehszlov¹ki¹ba tervezn⁰nek folytat¹ist. A gyakorlati el⁰k⁰sz¹-t⁰s, szervez⁰s Gusti munkat¹rsa, magyarul is tud³ Anton Golopen¹ia ⁰rdeme. N⁰meth ut³lag szerez tudom¹st a lehets⁰gr⁰l, ⁰s ut³bb csatlakozik. Cs. P⁰ter kutat¹sai a fentieket n⁰mileg ¹rnyal¹ik: Mik³ Imre, az Erd⁰lyi Fiatalok alap¹-t³ f⁰munkat¹rsa szerint 1935. m¹rcius v⁰g⁰n, a Debreceni Di⁰t¹in r⁰szt v⁰ve, ⁰ h¹-vott meg egy csoportot Erd⁰lybe ⁰žaz ¹j magyar ifj⁰s¹gb¹ L¹szl³t is. A megh¹-vottak ugyanis Duna-v¹lgyi konf¹der¹ci³ ir¹ny¹ba keresik ekkor a j¹v⁰t, meg k¹-v¹inj¹ik ismerni az ut³d¹llamokat ⁰s az ott ⁰l⁰ kisebbs⁰geket, ¹-gy indulhatna k¹zeled⁰s is, a kisebbs⁰gek seg¹-ts⁰g⁰vel, gy⁰ž legy⁰ž¹tt n⁰pek k¹z¹tt. Mik³ nagyb¹tyja, az erd⁰lyi irodalomkritikus-orvos Jancs³ B⁰la az Orsz¹gos Magyar P¹rt bukaresti irod¹ij¹b³l kezdi meg a diplom¹ci¹ai el⁰k⁰sz¹-t⁰s Moise k¹zrem⁰kd¹ds⁰vel. Jancs³ ⁰kra magukra (a Tizenegyek ⁰s az Erd⁰lyi Fiatalok k¹re) az erd⁰lyi fogadtat¹is szervez⁰se h¹irul.<24>

Az ⁰tit¹rsak t¹jj⁰kozotts¹ga k¹l¹nb¹z⁰. A falukutat¹is k⁰rd⁰s⁰vel Magyarorsz¹gon ezekben az ⁰vekben sz¹ kiadv¹ny foglalkozott.<25> Ami erd⁰lyi ismereteiket illeti, Keresztury Dezs⁰, ekkor berlini lektor, ⁰pp M³ricz Erd⁰ly-tril³gi¹ij¹t recenz¹lja,<26> de az ⁰s¹g¹-r³ Boldizs¹ir lv¹in is eml¹-t majd ⁰v v⁰gi tanulm¹ny¹ban Gy¹rfy Istv¹in egykori, els⁰ vil¹gh¹bor⁰ el⁰tti v¹-zi³j¹ra eml⁰keztet⁰: moldvai cs¹ng³ sorsr³l besz⁰l, mint erd⁰lyi magyar sors pesszimista el⁰k⁰p⁰r⁰l. N⁰meth L¹szl³ A dzsentr¹ felel⁰ss⁰g⁰ben ¹-rja majd le: j³l ismerte az erd⁰lyi irodalmat, e r¹lj¹t¹sa az ⁰t el⁰tt, harminc ottani inform¹tora k¹z¹tt pedig minden vil¹gn⁰zet k⁰pviselve volt, a legnagyobb erd⁰l ¹-r³ (Tam¹si?) ⁰s a legtiszt¹bb erd⁰lyi vezet⁰ (K³s?) is.

N⁰meth gondolati fejl⁰ds⁰at az ⁰t el⁰est⁰j⁰n a k⁰t jelent⁰s 1935-¹s tanulm¹ny, a Magyars¹g ⁰s Eur³pa ⁰s napl³ kit⁰telei jellemzik. A magyars¹g sz⁰tsz³r³dott, nemcsak ¹lt orsz¹g¹ba, de ott is egyre nagyobb ter¹letre; az ifj⁰s¹g¹ban ¹-gy a k¹z⁰p-eur³pai gondolat vehetn⁰ ¹t az irredenta ⁰s a rev¹-zi³ hely⁰t. ⁰žEgy kis n⁰pnek ekkor ter¹leten sz⁰tsz³r³dni vagy hal¹l, vagy k¹ldet⁰s... A diaszp³ra megvan, mondta Ker⁰nyi (K¹roly) a Reg¹tb³l j¹vet, hi¹nyzik hozz¹ a biblia. Ezt a bibli¹it adjuk a sz⁰tsz³r³t magyars¹g kez⁰be... Hogy a kor¹ltlan ¹nrendelkez⁰s ¹nc⁰l⁰s¹g a kis n⁰pek ¹v⁰ben esztelens⁰g: azt a k¹rnyez⁰ n⁰pek java ifj⁰s¹ga is tudja. Egy fiatal rom¹in k¹l minap hozz¹im a k¹z⁰p-eur³pai ¹llamsz¹lvets⁰gre vonatkoz³ k⁰rd⁰seit.⁰ K¹vetkezik a birodalmak k¹lti kisn⁰ egym¹srautalts¹g¹ra vonatkoz³ gondolatsor: a sorsgy⁰ur z¹rt, de ez a magyars¹gnak m⁰g szalamiszi gy⁰zelem is lehet.<27> A cseh Pekar munk¹ij¹t olvasva figyelt fel arra, hogy a kritikus cseh, lengyel, magyar d¹tumok mennyire egybeesnek, teh¹it k¹z⁰p-Eur³pa nem csak legyen k⁰rd⁰se, de van is! Sorstudom¹ny-terve: ¹ltal¹nos (ember a vil¹gban), eur³pai (Eur³p¹ban), k¹z⁰p-eur³pai; hungarol³gia vagy magyar sorstudom¹ny (a magyarok k¹z⁰p-Eur³p¹ban) ¹ltete. Kivonul¹s szigetet ⁰p¹-teni, emigr¹ci³ helyett ⁰ a k¹z⁰p-eur³pai gondolat az, hogy a rom¹in, lengyel, cseh, magyar ifj⁰s¹g kik¹lt¹zik haz¹ij¹b³l, egy ⁰j Eur³p¹ba (mert itt rothad¹s van).<28> Csakhogy a felkeresett rom¹in ⁰rtelmis⁰g nem ig⁰nyelte a sz¹lvets⁰get. Akik pedig Brass³ban veszik ¹t kalauzol¹s¹it: L¹szl³ fogalmazta meg ut³bb, f⁰l, hogy N⁰meth az⁰rt nem l¹itta meg Erd⁰lyben az ⁰p¹-kez⁰t is, mert pletyk¹ik meg¹rt neki ⁰ Pestre k⁰s⁰ssel jut el minden erd⁰lyi v¹ltoz¹s tudata, illetve Erd⁰ly ilyen patriarch¹lis vil¹g, ahol az ak¹r rosszindulat⁰ pletyk¹ik c⁰lpontj¹v¹ v¹lni m¹r rangot jelent.<29> 1935 a nagy szak¹-t¹s ⁰ve a k⁰t jelent⁰s fiatal erd⁰l gener¹ci³ k¹z¹tt: a Hitel csoportj¹nak reformkonzervat¹-v fordulata az ink¹bb n⁰pi ⁰s transzilván Erd⁰lyi Fiatalokk szemben. A V¹s¹rhelyi Tal¹lkoz³n is, a Szekf⁰h¹z k¹zelibb Hitel egy asztalhoz ¹l a baloldali Korunkkal, m¹-g az Erd⁰lyi Fiatalok nem lesznek ott.

P¹r t¹mpont a tov¹bbi ⁰t meg⁰rt⁰s⁰hez. L¹szl³ Ferenc, mik¹l¹zben megr³ja Sepsiszentgy¹rgyr⁰l ¹-rott level⁰be Jancs³ B⁰l¹it 1935. aug. 14-⁰n, b¹-r¹lva, hogy (az Erd⁰lyi Fiatalok v⁰lem⁰nyei) t⁰l agressz¹-vek: ⁰žN⁰meth L¹ kalauzol¹s¹it ⁰s elsz¹ll¹sol¹s¹it Bandi v¹llalta, term⁰szetesen ⁰n is seg¹-tem ⁰t ebben, k¹l¹nb¹en tartom magam tan¹csodhoz.⁰<30> Bandi a testv⁰re, L¹szl³ Endre, ekkor joghallgat³. Mindketten L¹szl³ Dezs⁰ ¹ccsei, ⁰s annak a L¹szl³ Ferencnek a fiai, akit t¹-z ⁰vvel azel⁰tt vesz¹-tettek el, ⁰s aki a sepsiszentgy¹rgyi Sz⁰kely Nemzeti M⁰zeum r⁰g⁰sz-igazgat³rek⁰nt akkor az erd⁰lyi magyar tudom¹ny egyetlen nemzetk¹zi s⁰ly⁰ alakja volt. Marosv¹s¹rhel mozzanat: G¹l Istv¹in bonyh¹di levele a N⁰meth L¹szl³t p¹r nap m⁰lva vend⁰g¹l¹ l¹t³ Molter K¹rolynak 1935. aug. 14-⁰n: most j¹tt haza m¹sf⁰l h³nap Pr¹ga ut¹in, megind¹-totta tavalý az Apoll³t, Erd⁰lyb⁰l is anyagot v¹rna, Makka L¹szl³, (a brass³) Szeml⁰r adna.<31> Molter ¹-g⁰ri, ⁰ is ad. Visszaeml⁰kez⁰s az erd⁰lyi hangle¹t⁰s v¹ros¹jb Brass³b³l: a Tanu-sz¹im ut¹in ⁰gy ⁰rezte mag¹t a vend⁰gl¹t³, N⁰meth ¹ltal a ⁰žszervez⁰ erd⁰lyi⁰ t¹-pus¹jb meg¹r¹k¹-tett Kacs³ S¹ndor, ⁰žmint a beteg gy⁴m¹lcsa, melynek m¹r sz¹radnak is el a gy⁴m¹lcsei⁰ ⁰ ⁰ž voltak mind a h¹rman, s ahhoz k⁰pest, hogy Budapestr⁰l j¹ttek, ink¹bb az ⁰szinte ⁰rdekl⁰ds⁰ l¹tszott rajtuk, mint leereszkd⁰s. N⁰meth L¹szl³ az ¹-GISZr³l faggatott ki apr³l⁰kosan (Kacs³ falumonogr¹fia-sorozatot, ⁰ž⁰j Orb¹ Bal¹zs⁰-t is tervezett sz¹lvetkezete), Boldizs¹ir lv¹int a tov¹bbi tervek ⁰rdekelt⁰k, Keresztury Dezs⁰ sajn¹lt, hogy sok k¹z⁰leti munk¹im miatt elhanyagolom az irodalmat. Hanem az ⁰ti besz¹imol³ban m¹r nem vend⁰gk⁰nt t¹rsalogtak, igazmond¹sra k¹telezte ⁰t a le¹-r¹sig ki⁰rlt v⁰lem⁰ny.⁰<32>

V⁰g¹l a negyedik utas, aki ⁰ lehet, nagyon is l⁰nyeges ⁰ nem k¹-s⁰rt⁰ m¹r N⁰meth L¹szl³t a hegyeken innen: a Erd⁰lyben val³ban otthon mozg³ ⁰s irodalm¹ra r¹lj¹t³ Szab³ Zolt¹in.

1934-ben, az Erd⁰lyi Fiatalokat ismertette, majd egy L¹szl³ Dezs⁰-cikk⁰b⁰l kiindulva ¹-rta, az anyaorsz¹g k¹z¹mb¹is az erd⁰lyi fiatalok mag¹rahagyatotts¹g¹ra, revizionista sz³lamai pedig csak k¹rt⁰konyak, mik¹l¹zben a rom¹in

nacionalizmus nyÁ-ltan szÁ©lsősÁ©ges. KÁ©t magyar havi folyÁ³irat a kivÁ©tel, de egyikÁ¼knek csak nagy a publicitÁ³sa. Ez a kÁ©t-hÁ³rom magyarsÁ³ig felÁ© vezet Á©s kÁ©t Magyarorszá³ig felÁ©, a fÁ³ld integritÁ³sÁ³nak Á³lmodÁ³sa kÁ³zben a magy integritÁ³sÁ³nak lehetsÁ©ge veszik el. 1935-ben az erdÁ©lyi irodalmat szemlÁ©zi Á©s a minimÁ³lis romÁ³nÁ©"magyar szÁ³Á© benne, meg a Hitelt, jelezve egyben, hogy az az ErdÁ©lyi Fiatalokkal szomorÁ© mÁ³don mÁ³ris fiatal-irodalom-politikai harcban Á³ll. A mÁ³sodik, Á³jrindult, (a Magyar SzemlÁ©re emlÁ©keztetõ irÁ³nyba) megÁ³jult Hitelrõl is fog Á³rni 1936-ban, vezetõ tanulmÁ³nya<33> alapjÁ³n emeli ki, hogy ErdÁ©ly magyar nÁ³pÁ³nek nagy gondja a gazdasÁ³gi, ez magyarÁ³zza a RegÁ³tba is a kivÁ³ndorlÁ³st. Á³me, idÁ³zi BoldizsÁ³rt, a mÁ³sodik Trianon. 1937-ben Á³jra a nyelvÁ©t vesztõ bukaresti szolgamagyarsÁ³got fogja emlegetni; 1938-ban, mikÁ³zben a magyar szÁ©lsõjobb a VasgÁ³rdÁ³nak szurkol, megÁ³rja: âœžegy nemzet nem akkor kezd romlani, amikor elveszti terÁ¼letÁ©nek kÁ©tharmadÁ³t. Hanem amikor fiai nem tudjÁ³k, vagy nem akarjÁ³k felismerni, hogy mi van a nÁ³p megmaradÁ³sa Á©rdekÁ©ben, s mi ellene.âœ• A Hitellel, Á³rja ugyanebben az Á©vben, sem foglalkozik a Magyar SzemlÁ©n kÁ³-vÁ¼l, holott dolgoznak, kiadtÁ³k a BÁ³zÁ³ldi SzÁ©kely bÁ³nja szociogrÁ³fia-kÁ³tetÁ©t, megszerveztÁ©k a VÁ³sÁ³rhelyi TalÁ³lkozÁ³t, amely RomÁ³niÁ³ban az ErdÁ©lyi SzÁ©pmÁ³-ves CÁ©h alakulÁ³sa mellett a legjelentõsebb hÁ³borÁ© utÁ³ni magyar esemÁ©ny. 1939-ben is erre tÁ©r vissza a kolozsvÁ³ri EllenzÁ©k Á³j mellÁ©klete, a VasÁ³rnap SzÁ³ kapcsÁ³n: igazi Szellemi HonvÁ©delem ez, nem volt hiÁ³ba a VÁ³sÁ³rhelyi TalÁ³lkozÁ³. Majd a szÁ³ntÁ³di kisebbsÁ©gi konferenciÁ³n vÁ©di a falukutatókat: rÁ³gtÁ³n kÁ³zÁ©p-eurÁ³pai szinten voltak szociÁ³lisan Á©rzÁ©kenyek Á©s szociÁ³lisan radikÁ³lisak, a kis nÁ©pek EurÁ³pÁ³jÁ³ban csak õk tudtak nemzetek fÁ³llÁ³tti tervet megpendÁ³teni, szociogrÁ³fiÁ³ban (a MÁ³rciusi Front 12. pontja), Á©s ugyancsak a magyar âœž irodalom (Cs. SzabÁ³, NÁ©meth LÁ³szlÁ³, az Ap stb.), szomszÁ©daink ebben provinciÁ³lisak maradtak. Az 1935-Á³s vÁ³llalkozÁ³s csillagjegyei tehÁ³t nem is olyan rosszak. 1975-ben, mikor mÁ³g egyszer az Á³tra emlÁ©kezik, mÁ³gis fel fogja Á³³ni NÁ©meth LÁ³szlÁ³nak, hogy a kÁ³zÁ¼gyeket adott pillanatban felhõkakukkvÁ³rba repÁ³tette.<34> Hova is?

Atlantisz magyar utasai

Ahogy mondani szokÁ³s, nincs felnõtt fÁ©rfiak kÁ³zÁ³tt nagyobb korkÁ¼lÁ³nbsÁ©g, mint egy 20 Á©s egy 30 esztendõs fÁ©rfi kÁ³zÁ³tti. Az 1935-Á³s romÁ³niai Á³t idejÁ©n a tÁ³rgyalt szereplõk tÁ³bbnyire 20 Á©s 35 kÁ³zÁ³ttiek, Mikecs nem tÁ³ltÁ³tte b mÁ³g a 18-at sem. LÁ³szlÁ³ Endre, Makkai LÁ³szlÁ³, SzabÁ³ ZoltÁ³n, BoldizsÁ³r 20-22 Á©vesek, MikÁ³, LÁ³szlÁ³ Ferenc, LÁ¼k Albrecht 24-27, Cs. SzabÁ³, LÁ³szlÁ³ Dezsõ, Keresztury, JancsÁ³ 30-32, NÁ©meth LÁ³szlÁ³ Á©s KacsÁ³ 34. Az eszmÁ©lÁ©s pillanatÁ³t tekintve Albrecht Á³ll kÁ³zÁ¼lÁ¼k a vÁ³-zvÁ³lasztÁ³n, Á©pp hogy betÁ³ltÁ³tte a tÁ³-zet a tÁ³rtÁ©nelmi orszÁ³ig szÁ©thullÁ³sÁ³nak idejÁ©n, nem vÁ©letlen, hogy õ a legidõsebb, aki mÁ³g szerkesztheti a Hitelt. Az elõtte jÁ³rÁ³ nemzedÁ©k, SzabÁ³ vagy JancsÁ³ Á©s LÁ³szlÁ³ Dezsõ szÁ³mÁ³ra hÁ³borÁ© sÁ³jtottan ugyan, de legalÁ³bb egybeesett mÁ³g a kamaszkori haza Á©s szÁ¼lõfÁ³ld. A mÁ³g korosabbak mÁ³r Á³lregek hozzÁ³juk kÁ©pest is, ismerik a hÁ³borÁ³t. Á³gy a farkaslakai vendÁ³ TamÁ³si Á³ron, aki csupÁ³n nÁ©gy Á©vvel nagyobb, mint NÁ©meth LÁ³szlÁ³, de 1897-ben szÁ¼letett, egy Á©vben KerÁ³nyivel Hamvas BÁ©lÁ³ival. Á

Atlantisz mÁ³-tosza gazdag, lehet tudÁ³skÁ©nt fÁ³ldi mÁ³sÁ³nak helyÁ©t mÁ©rlegelni, vÁ©lt vÁ³rosainak romjait kutatni, lehet szellemi Á©rtÁ©keink forrÁ³sÁ³t keresni benne, Á©s merÁ³teni prÁ³bÁ³lni kincseibõl, de lehet politikai utÁ³pia, idõtlen, tehÁ³t a jÁ³võrõl is szÁ³lÁ³ tudÁ³s igÁ©zete. Á Magyar AtlantiszrÁ³l szÁ³l-e NÁ©meth LÁ³szlÁ³Á©k 1935-Á³s Á³tja, vagy õk mÁ³r egy en mÁ©lyebb Atlantisz magyar utasai valÁ³jÁ³ban? A mÁ³sik nagy szellemi vezÁ©regyÁ©nisÁ©g, akire ErdÁ©ly fiatal Á©rtelmisÁ© nagyon is figyelt akkor, Szekfû Gyula volt. Az ErdÁ©ly magyar, tÁ³g Á©rtelemben vett kulturÁ³lis Á©rtÁ©kÁ©t is Á©rintõ vita, am NÁ©meth LÁ³szlÁ³ a szÁ³mÁ³ra imponÁ³lÁ³, majd mind inkÁ³bb taszÁ³-tÁ³ tÁ³rtÁ©nÁ©sszel folytatott, jÁ³val feldolgozottabb, en ellenÁ©re az 1935-ben tÁ³rtÁ©nteket ilyen irÁ³nybÁ³l kÁ³zelÁ³teni inkÁ³bb megtÁ©vesztõ volna. Alkalmazabb annak a gondolkodÁ³sÁ³ban keresni a viszonyÁ³-tÁ³s bÁ³zisÁ³t, akiben NÁ©methnek is tÁ³bb gondolata letisztult, helyÁ©re kerÁ¼lhetett. SzabÁ³ ZoltÁ³n nagyobb tÁ³vlatot Á©s Á³gy mÁ©lyebb megÁ©rtÁ©st kÁ³-nÁ³lÁ³ barÁ³tja, akiben megvolt az adottsÁ³ig az anygal hangjÁ³t megtalÁ³lni, BibÁ³ IstvÁ³n, a 20. szÁ³zadi magyar politikai gondolkodÁ³s legnagyobb alakja. SzavÁ³nak mÁ©lyebb fedezete van, õ mutatja meg 1956-ban, Á³llamminiszterkÁ©nt IllyÁ©s Gyula Á©s Á©pp Keresztury visszalÁ©pÁ©se nyomÁ³n, m jelent az, hogy rÁ³mai jellem. A mÁ³sik lehetsÁ©ges szilÁ³rd pont a nevezetes nÁ©vtelen, aki ekkor mÁ³g lehetsÁ©get lÁ³t bÁ³ szûkkÁ³rû egyÁ¼ttgondolkodÁ³sra: Hamvas BÁ©la.

BibÁ³ 1911-es, kÁ©t Á©vvel idõsebb, mint SzabÁ³ ZoltÁ³n. 1935-ben magÁ³nÁ©leti vÁ³lsÁ³igÁ³t Á©li, akÁ³rcsak Hamvas. BibÁ³ októberig Genfben vÁ©gzi tanulmÁ³nyait, magyar Á³llami Á³sztÁ³ndÁ³-jjal, az Institut des Hautes Etudes Internationales hallgatÁ³ja, 1936-ban a hÁ³gai NemzetkÁ³zi Jogi AkadÁ©miÁ³n lesz Cornegie-Á³sztÁ³ndÁ³-jas. PÁ³lyÁ³ja tehÁ³t tÁ³rtetlenÁ¼l Á³ fÁ³lfelÁ©, de ekkorra, 1935-re datÁ³lja sajÁ³t fordulatÁ³t egyfajta szociÁ³lis Á©rzÁ©kenysÁ©g irÁ³nyÁ³ba, ekkor szembesÁ¼l az emberi mÁ©ltÁ³sÁ³ggal olyan orszÁ³gokban, ahol mÁ³r volt forradalom. A 30-as Á©vek addig tagolatlanul jobb- Á©s baloldali magyar reformmozgalmaiban, emlÁ©kezik, 1935 a nagy vÁ³lasztÁ³vonal, tulajdonkÁ©ppen belsõ radikalizÁ³lÁ³dÁ³si folyamat polarizÁ³lÁ³dik ekkor balra-jobbra, Á©s nem csak a nÁ³cizmussal szemben valÁ³ megkerÁ¼lhetetlen Á³llÁ³sfoglalÁ³s okÁ³n. Az elbizonytalanodÁ³, elÁ³regedõ magyar hatalmi oligarchia reformszÁ¼ksÁ©gletekkel szembesÁ¼l, de, Á©pp NÁ©methtel szÁ³lva, a szerves folyamatba Hitler belekavar: âœžnekÁ¼nk az a bajunk, hogy a mi kis fazekunk mindig valami szomszÁ©d fazekÁ³nak a hatÁ³sÁ³ra, mindig Á©rtelmetlenÁ¼l Á©s idõ elõtt vagy idõ utÁ³n forr felâœ•.<35>

Ami Hamvast illeti, Á Á©pp ekkor, 1935. augusztusban jelenik meg az elsõsorban Á³ltala kezdemÁ©nyezett Sziget I. kÁ³tete, benne a sajÁ³t Á©s a mÁ³sik alapÁ³-tÁ³ KerÁ©nyi kÁ©t-kÁ©t tanulmÁ³nya, illetve egy NÁ©methtõl is. 1936-ban kÁ³veti a II. kÁ³t KerÁ©nyivel hÁ³rom-hÁ³rom tanulmÁ³nyt kÁ³zÁ³lnek, NÁ©meth kÁ©t verset ad, utÁ³na Hamvas visszavonul, KerÁ©nyi vilÁ³gi ambÁ³ciÁ³ idegenek tõle. De mÁ³r az 1934/10-es Tanu-szÁ³mban, NÁ©meth reflektÁ³lt elsõkÁ©nt vÁ³lsÁ³ig-irodalmi munkÁ³jÁ³ mÁ©ltÁ³nyolva jelentõsÁ©gÁ©t. A hatalmas, annotÁ³lt vilÁ³igvÁ³lsÁ³ig-bibliogrÁ³fia Á©s bevezetõ tanulmÁ³nya 1937-ben fog megjelenni.<36> A vÁ³lsÁ³ig az elit (mibenlÁ©tÁ©nek) vÁ³lsÁ³iga, Á©s nem a magyar, de az emberi tÁ³rtÁ©netÁ©. SzabÁ³ ZoltÁ³n 1937-es prÁ³gai Á³-rÁ³sÁ³t itt kell Á³jra idÁ©znÁ¼nk. Az Á³tnak indulÁ³kat sorolja, az aggÁ³dÁ³ kÁ©thazÁ³jÁ³aka egyik a KÁ³rpÁ³tok alatti, a mÁ³sik a tÁ³j, ahol megvalÁ³sul, amit itt szeretnÁ©nek megvalÁ³sulva lÁ³tni. Cs. SzabÁ³ a demokrá³cia utÁ³n indul (Doveri Á³tkelÁ©s), KodolÁ³nyi JÁ³nos kontraszt-idillt talÁ³l a honi Á³llapothoz kÁ©pest, bÁ³r nem mondja ki a keserû tanulsÁ³gokat (Suomi, a csend orszÁ³iga), MÁ³rai mÁ³r fegyverek fenyegetÁ©sÁ©t sejtetõ eurÁ³pai

kállintárfalaznak... Sohasem lehet nyá-ltan megmondani azt, ami van, Ás ha valaki mágis az igazat mondaná nyersen, szemben el kellene hinni, Ás titokban mást kellene gondolni. Ami Ászakon a pletyka, az Erdályben az intrika... Az intrikában máreg van, egy kicsit gyilkossáig, Ás sajátos helye a politika, a dinasztikus hatalmi fáltsákenyság Ás az uralomváigy... Amit Erdályben politikának neveztek, az igen nagy rászben mindig intrika volt... Usz-tani Ás fálrevezetn hálutlá Ás titokban, beugratni Ás rágalmazni Ás letagadni, Árulkodni Ás elÁrulni...â€•<43>

Az 1935-Ás Át tanulságai máig Árványesek, Ás Áppen fiasááinak kállszÁnhetően. KÁrdÁsei: miről szál tehÁ kultÁraÁpÁ-tÁs, ÁrtÁk-kÁratermelÁs, milyen ÁrtÁkek irÁnyÁbál lehet termÁkeny. BibÁval szÁlva, milyen irÁny Áratermelni, milyen ÁrtÁkekre alapozva, ill. mentÁn a magyarnak nevezett kállzÁssÁget, vÁjaszkeresÁsek hagyomÁnyosan folyamatos vÁlsÁgsorÁban, mint SzekfúnÁl, NÁmethnÁl, BibÁnÁl is. Mi a magyar megoldÁs? NÁm nemzet hivatÁsÁt kereste, BibÁ a máltÁsÁig forradalmÁnak igÁzetÁben Ás a problÁmamegoldÁ kállzÁssÁgkÁ nemzet optimizmusÁban az elfogadhatÁ, Ártelmes kompromisszumokat. Hamvas a tÁrtÁnelem teleolÁgiÁjÁra kÁrdezt vÁgÁl, a tÁrtÁnetben a szemÁly kibontakozÁsÁt talÁlta. De ez a kállzÁssÁg szintÁn is Árványes, egy kállzÁ tÁrsadalom Ártelme az ÁrtÁkek gazdagsÁga lehet, amelyhez tagjait juttathatja. Mindenekelőtt szellemi ÁrtÁkekre ÁrtvnylvÁn, a lÁtÁs kÁpessÁgÁre talÁn, Ás akkor Cs. SzabÁnak is igaza van, mire volt bászke. A tÁrsadalom- Ás tÁrtÁnetfilozÁfiÁk jÁnnnek Ás mennek. Hamvas egyelőre Árványes. BibÁ pedig, mint KovÁcs GÁbor is emlÁkeztet, vÁlsÁgbál valÁ kijutÁshoz ugyancsak transzcendens garanciÁt lÁtott szÁksÁgesnek: egy tÁrsadalom ÁrtÁkeinek integrÁlÁsÁhoz â€žvallÁsos gyÁkerő integrÁlÁs erőké• szÁksÁgesek.<44>

Jegyzet

- JÁ pÁldÁk IgnÁcz RÁzsa regÁnyei (Anyanyelve magyar, 1937, SzÁletett MoldovÁban, 1940) vagy a Levelek ErdÁlyből (Dante, Bp. 1939) 1935â€•39 Á-rÁsai (1919 Ás 1939 kállzÁttól, ha nem szÁmÁ-tjuk az 1916-os gyulai visszaemlékeÁst). IgnÁcz RÁzsa a SzÁletett MoldovÁban megÁ-rÁsÁt alapozÁ moldvai Át ÁlmÁnyanyagÁt ÁtleÁ-rÁjskÁnt is megÁrÁkÁ-ti (Keleti magyarok nyomÁban, 1941).
- Pl. SzÁkely MihÁly, ErdÁly sÁttÁt korszaka, Bp. 1931.
- Pl. a pÁcsi ErzsÁbet-tudomÁnyegyetem kisebbsÁgi intÁzetÁnek kiadvÁnyai, mint a MÁricz MiklÁs Ás Zathureczky Gyula jegyezte Ászak - kelet - dÁl Ás nyugat. NÁgy elődÁs az elszakÁtott magyar rÁszekrőlÁ vagy a Temesváry P. MikÁnt lÁtÁjk az erdÁlyiek ErdÁly kÁrdÁseit fÁzetek, mindkettő PÁcs, 1937.
- Pl. ***, Fekete MagyarorsÁg, Bp. 1933.
- Pl. a kÁsőbb a pÁcsiekNÁl is publikÁlÁ MÁricz MiklÁs ErdÁly Ás a RegÁt c. kálltete mág erdÁlyi korszakÁnak termÁke, BrassÁban, 1928-ban jelent meg, tehÁt helyi kállzÁnsÁgnek. Ami nem azt jelenti, hogy szerzője elszigetelt volt a csonkaorsÁgi kállrÁktől. MÁricz MiklÁs 1923â€•28-ban a BrassÁi Lapok szerkesztője, tehÁt bátyjÁnak, MÁricz Zsigmondnak az első ErdÁly-trilÁgiÁt alapozÁ erdÁlyi lÁtogatÁsa idejÁn is.
- VÁ. pl. a 2â€•4. jegyzetek (â€žSzÁkely MihÁlyâ€•, â€žTemesváry PelbÁrtâ€•, **).
- Makkai LÁjszlÁ mág kolozsvÁrikÁnt adta ki a KÁt vilÁg hatÁrÁn c. kálltetet (Minerva, KolozsvÁr, 1935), mágis â€•szerencsÁs befogadÁs â€• a hasonlÁ budapesti Átirajzok kállzÁtt emlegettÁk a hatÁr tÁoldalÁn. Csűry BÁlint 1930-ban ugyancsak kolozsvÁrikÁnt kállzli, de Budapesten moldvai ÁtibeszÁmolÁjÁt (SzathmÁry BalÁzs, A moldvai magyarok kállzt, Napkelet, 1930).
- A KÁt megkÁlÁlntbÁztetÁs tovÁbbi ÁrnyalÁsÁhoz jÁ pÁlda a hivatalos politika biztosÁ-totta vagy ahhoz kállzeli nyilvÁnossÁgban megjelenő tÁnyirodalom. A Szekfű Gyula szerkesztette Magyar Szemle nemcsak Zathureczky Gyula ÁrtÁkelÁseit vagy Krenner ZoltÁn sÁrelmi irodalomba sorolhatÁ ÁtibeszÁmolÁjÁt kállzli, hanem Jakabffy ElemÁrne helyet ad, de ez inkÁbb gesztus ÁrtÁkő jelenlÁt, illetve nyilvÁnossÁg-biztosÁ-tÁs a Magyar KisebbsÁg folyÁrat romÁi magyar nyilvÁnossÁga mellett.
- L. NÁmeth LÁjszlÁ, Magyarok RomÁniÁban. Az Átirajz Ás a vita, Mentor, MarosvársÁrhely, 2001. Előszava: Nagy PÁ, 5â€•15.
- Monostori Imre, NÁmeth LÁjszlÁ Tanu-korszakÁnak korabeli fogadtatÁsa, Magvető, Bp. 1989, a 2001-es vÁlogatÁsban ennek a megfelelő fejezete: Vihar egy Átirajzban â€• s kállrÁlÁtte, 355â€•380.
- Főleg a Magyar PÁrt mellett mindig kiÁllÁ Magyar Szemle ismerteti az erdÁlyi fejlemÁnyeket. 1935. augusztustÁl Zathureczky Gyula ÁllandÁ rovatÁban az atrocitÁsokrÁl olvashatunk, de szeptemberben az erdÁlyi magyarsÁg â€žspirituÁlis forradalmÁnakâ€• pozitÁ-v jeleiről is â€• beleÁrtve a falukutatóst, a Hitel folyÁratot â€•, majd mágis vÁszj Zathureczky Ájabb sÁrelemlistÁja kállvetkezik, illetve Krenner ZoltÁn pesszimista bánsÁgi 1935. ősi ÁtibeszÁmolÁja 1936. januÁrban. A Magyar Szemle a vitÁba is besÁll: Ravasz LÁjszlÁ, Jakabffy ElemÁr, Zathureczky Ás vÁgÁl Keresztury emlÁ-tett hozzászÁsÁt kállzli.
- NÁmeth LÁjszlÁ, A dzsenti felelőssÁge (Pesti NaplÁ, 1936/3). Nagy PÁl a 2001-es vÁlogatÁs jegyzeteiben kállzli (403â€•406).
- SzabÁ ZoltÁn, VigasztalÁsul Átnak indulunk..., Ášj szellem, 1937/7, lÁsd a 2001-es vÁlogatÁsban 241â€•248.
- SzvatkÁ PÁl, Magyarok a hatÁron tÁl, in Mi a magyar most? (Pantheon, 1937), CserÁpfalvi-Gondolat-Tevan, 1990, 177â€•190.
- L. KÁsa LÁjszlÁ előszava (Mikecs LÁjszlÁ Álete Ás munkÁssÁga), in Mikecs LÁjszlÁ, CsÁngÁk, 2. k., Bp. 1989, lÁXVIII.
- L. LÁnÁrt Anna, Adatok a SzÁkely Nemzeti MÁzeum KÁt vilÁghÁborÁ kállzti nÁprajzi kutatÁsszervező tevÁkenysÁgÁhez, in Acta (Siculica) 2000/2, SepsiszentgyÁrgy, 2002, 127â€•153.
- Stahl, Henri H., Egy utÁpia időszerűsÁge, in TűzcsiholÁ, TÁton, Bp., 1999, 56.
- LÁkő GÁbor, RomÁn falumunka, Magyar Ást, 1935. március, de a Bodor Antal szerkesztette Honismeret kállnyvÁben is ebben az Ávben. Ugyancsak 1935-ben moldvai tÁmÁkrÁl az EthnographiÁban Ás a NÁprajzi ÁrtesÁ-tőben, kelet-k

eurÁ³pai kitekintÁ³sben BartÁ³krÁ³l pedig az ApollÁ³ban kÁ³l zÁ³ll.

19. KollÁ³gista ZemplÁ³n-Á³l szÁ³lndÁ³-ja fejÁ³ben (benne kutatÁ³i program is: magyarÁ³romÁ³jn viszony, a romÁ³niai magyar kisebbsÁ³g, a romÁ³nsÁ³g tÁ³rtÁ³nelmi tudata Á³s magatartÁ³sa, magyarok Á³s szomszÁ³d nÁ³pek nemzetkÁ³pe, telepÁ³lÁ³stÁ³rtÁ³net, nyelvi helyzet tanulmÁ³nyozÁ³sa).

20. Az egykÁ³nyvÁ³ magyar c. recenziÁ³ban (TermÁ³s, 1943. Á³sz), ill. A KÁ³rpÁ³itokon tÁ³li magyarsÁ³g. RomÁ³nok Á³s magyarok, in TÁ³rtÁ³nettudomÁ³nyi IntÁ³zet Á³vkÁ³l nyve (I. k., 1943, 441Á³507). L. 15. j.

21. Stahl, i.m., 55. VÁ³l. SzabÁ³ LÁ³szlÁ³ visszaemlékezeÁ³se: LÁ³kÁ³ bevallottan azÁ³rt Á³rdeklÁ³dÁ³tt a romÁ³jn nÁ³pi kultÁ³irÁ³nt, mert az hÁ³-vebben megÁ³rizte az asszimilÁ³lt Á³jsziai hatÁ³sokat, mint az azokhoz pedig szerveesebben kapcsolÁ³dÁ³ magyar (LÁ³kÁ³ GÁ³borrÁ³l, in TÁ³csiholÁ³, 765).

22. SzabÁ³ ZoltÁ³n, Ablakok ErdÁ³lyre (vÁ³logatÁ³s), Pallas-AkadÁ³mia, CsÁ³kszereda, 2000, 232.

23. ErdÁ³ly mÁ³velÁ³stÁ³rtÁ³neti Á³rtÁ³keibÁ³l kovÁ³csolni ideolÁ³giÁ³t akÁ³r, mellesleg rÁ³gebbi hagyomÁ³ny. A kitelepÁ³l kÁ³l zÁ³l vÁ³l. pl. SzilÁ³dy ZoltÁ³n mÁ³velÁ³stÁ³rtÁ³neti-romÁ³jn nÁ³prajzi Á³-rÁ³sait, Á³gy mÁ³r A mi ErdÁ³lyÁ³nk kÁ³l tetet (1922). De ide sorolhatÁ³ a 4. jegyzetben emlÁ³tett, nÁ³v nÁ³lkÁ³l megjelent munka is.

24. NÁ³meth LÁ³szlÁ³, Magyarok RomÁ³niÁ³ban. Az Á³tirajz Á³s a vita, Mentor, MarosvÁ³sÁ³rhely, 2001, 5Á³6. Cseke adatait Nagy PÁ³l a NÁ³meth LÁ³szlÁ³ Á³s JancsÁ³ BÁ³la (Korunk, 2001/5, 6Á³7) kÁ³l zlemÁ³ny alapjÁ³n ismerteti.

25. Csokor abbÁ³l, ami mÁ³g SepsiszentgyÁ³rgyre is eljutott: az 1935-ben pÁ³lyÁ³zatokat is meghirdetÁ³ Magyar TÁ³rsasÁ³g FalukutatÁ³ IntÁ³zete kiadta A falu megismerÁ³se (Bodor Antal, 1934), A falukutatÁ³s vezÁ³rfonala (uÁ³., 1935), A falukutatÁ³s Á³s a tanÁ³-tÁ³k (BarabÁ³s Endre, 1935), az ugyancsak a Magyar TÁ³rsasÁ³g tÁ³mogatÁ³sÁ³val, 1934-ben indulÁ³ Falumunka (AgrÁ³r Settlement) fÁ³zetek, korÁ³bbrÁ³l A falufeljesztÁ³s alapvetÁ³se (Bodor Antal, 1931), de az ErdÁ³lyi Fiatalok FalufÁ³zetei sem ismeretlenek Budapesten (1931Á³1932, kÁ³l ztÁ³k MikÁ³ munkÁ³ja is). SzabÁ³ ZoltÁ³ntÁ³l A tardi helyzet kÁ³l vetkeze Á³vben, 1936-ban jelenik meg.

26. Keresztury DezsÁ³, ErdÁ³ly, Magyar Szemle, 1935. jÁ³nius, 145Á³156.

27. NÁ³meth LÁ³szlÁ³, MagyarsÁ³g Á³s EurÁ³pa, in SorskÁ³rdÁ³sek, MagvetÁ³ Á³s SzÁ³pirodalmi, Bp. 1989, 327, 329, 336.

28. NÁ³meth LÁ³szlÁ³, SanremÁ³i naplÁ³ (1935. februÁ³r 17. Á³ mÁ³rcius 2.), in A minÁ³sÁ³g forradalma Á³ KisebbsÁ³gben, Bp. 1992, 733Á³734.

29. LÁ³szlÁ³ DezsÁ³, ErdÁ³ly megismerÁ³sÁ³nek titka, PÁ³sztortÁ³, 1935/23Á³24, a 2001-es vÁ³logatÁ³sban 124.

30. ErdÁ³lyi Fiatalok. Dokumentumok, vitÁ³k, Kriterion, Bukarest, 1986, 270.

31. A Helikon Á³s az ErdÁ³lyi SzÁ³pmÁ³ves CÁ³h leveleslÁ³djÁ³ja (1924Á³1944), II, Kriterion, Bukarest, 1979, II, 72.

32. KacsÁ³ SÁ³ndor, Fogy a virÁ³g, gyÁ³l az iszap, MagvetÁ³, Bp., 1985, II, 705Á³706.

33. Albrecht DezsÁ³, Az Á³pÁ³-tÁ³ ErdÁ³ly, Hitel, 1936/1, 1Á³26.

34. SzabÁ³ ZoltÁ³n, i.m., 38Á³42: A fiatalok tÁ³rsadalomkutatÁ³ munkÁ³ja (1934, rÁ³szletek); 30Á³33: KisebbsÁ³gi fiatalok (1934, 42Á³49: ErdÁ³lyi kÁ³l rkÁ³p (1935); 49Á³51: TalÁ³n Á³pÁ³-tÁ³ ErdÁ³lyt (1936); 237Á³242: SzÁ³kely kivÁ³ndorlÁ³k Bukarest u. 235Á³237: A Vaskapun tÁ³l (1937); 53Á³55: GogÁ³Á³rt vagy a szÁ³kelyekÁ³rt (1938); 55Á³58: ErdÁ³ly Á³gyÁ³ben (1938) Á³sÁ³gÁ³ (1939); 247Á³270: MagyarsÁ³g Á³s KÁ³l zÁ³p-EurÁ³pa, (1939); 233Á³235: UtazÁ³s 1935-ben NÁ³meth LÁ³szlÁ³v.

35. BibÁ³ IstvÁ³n (1911Á³1979). Á³letÁ³t dokumentumokban, 1956-os IntÁ³zetÁ³ Osiris-SzÁ³zadvÁ³g, Bp. 1995, 37, 43Á³44.

36. Darabos PÁ³l, Hamvas BÁ³la Á³ egy Á³letmÁ³ fiziognÁ³miÁ³ja, II, Farkas LÁ³rinc Imre KÁ³l nyvkiadÁ³, h.n. 1997, 152, 154, 201.

37. L. a 2001-es vÁ³logatÁ³s, 241Á³249.

38. IllyÁ³s Gyula, OroszorszÁ³g, Bp., 1934; Nagy Lajos, TÁ³zezer kilomÁ³ter OroszorszÁ³g fÁ³ldjÁ³n, SzabadsÁ³g, Bp., 1934.

39. Kenedi JÁ³nos, JÁ³nÁ³s, VilÁ³gossÁ³g 1996/8Á³9 (RÁ³gi magyarokrÁ³l mai magyarok), 161Á³170.

40. Hamvas BÁ³la, Az Á³l gÁ³niusz; A bor filozÁ³fiÁ³ja, Á³letÁ³nk, h.n. 1988, 107, 105.

41. KovÁ³cs GÁ³bor Á³szrevÁ³teleit I. Az Á³zinspirÁ³lÁ³ hatÁ³sÁ³. NÁ³meth LÁ³szlÁ³ tÁ³rtÁ³nelemfelfogÁ³sa, elitelmÁ³lete, politikai koncepciÁ³ja Á³s BibÁ³ IstvÁ³n ezekhez valÁ³ viszonya. ForrÁ³s, 2003/11, 78Á³112 (BibÁ³ politikai gondolkodÁ³sÁ³t tÁ³rgyalÁ³ kÁ³l zÁ³lÁ³ monogrÁ³fia fejezete), 82Á³100.

42. BibÁ³ IstvÁ³n, ErdÁ³ly tÁ³rsadalmi kÁ³l zszellemÁ³rÁ³l (Korunk, 1993/1), BÁ³rdi NÁ³ndor kÁ³l zlÁ³se. VÁ³l. mÁ³g uÁ³., BibÁ³ Á³ ErdÁ³ly, in A hatalom humanizÁ³lÁ³sa, 191-198.

43. Hamvas BÁ³la, i.m., 37Á³38.

44. BibÁ³ IstvÁ³n, Korunk diagnÁ³zisa (Karl Mannheim-recenziÁ³), in uÁ³., VÁ³logatott tanulmÁ³nyok I, MagvetÁ³, Budapest, 260.